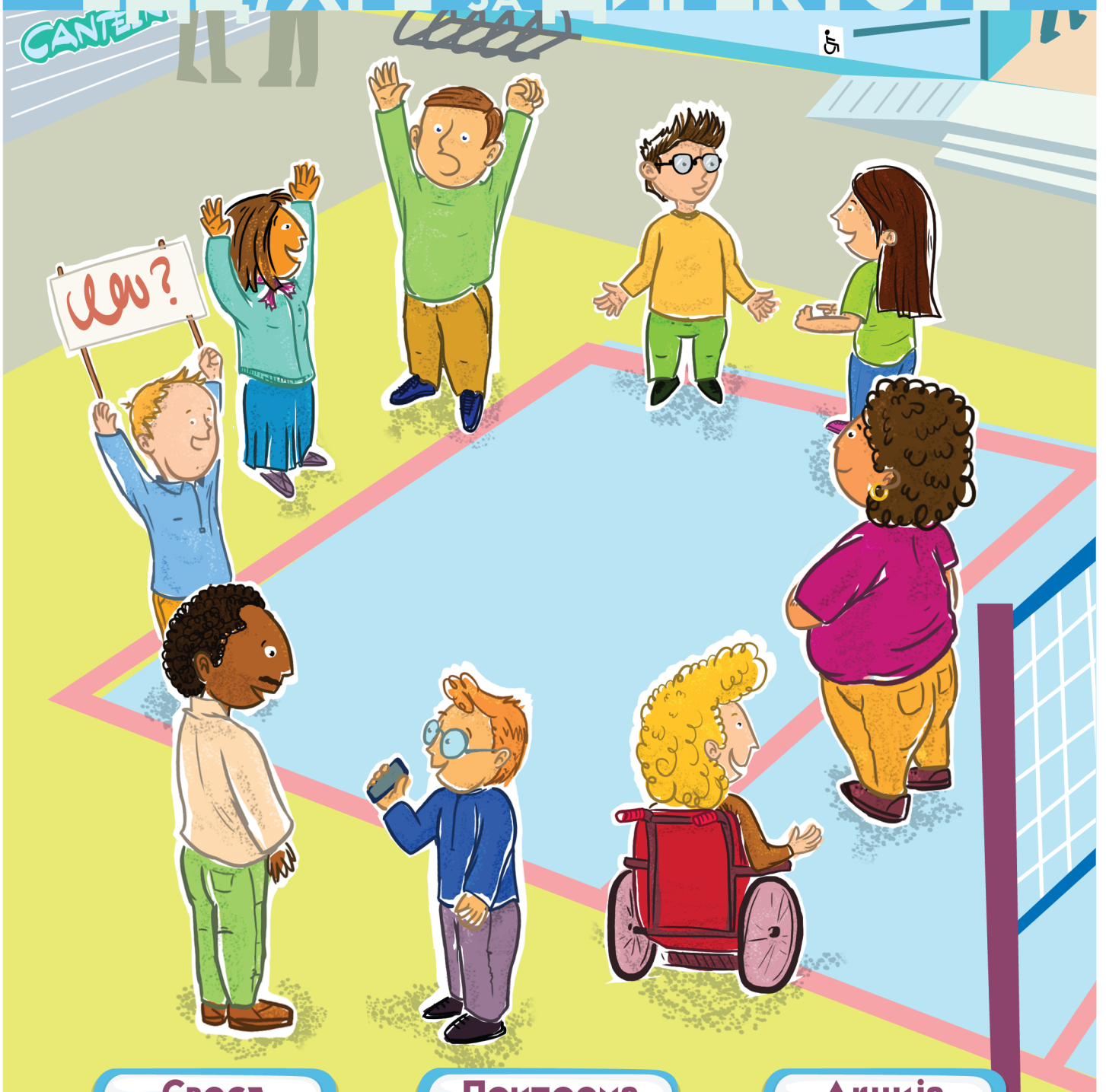

ЕДЦ/ХРЕ ЗА ДИРЕКТОРЕ

Свест

Контроверзе су део живота –
прихватите то!

Припрема

Контроверза је у
срцу учена!

Акција

Нека сви
слободно
говоре!

КОНТРОВЕРЗНЕ ТЕМЕ

КОНТРОВЕРЗНЕ ТЕМЕ

Контроверзне теме

Као директор, сигурно знате да се у данашњој школи неизбежно дешавају супротности и треба расправљати о њима. Употреба друштвених медија и тренутни приступ информацијама доводе ученике у свакодневни контакт са темама попут миграције, климатских промена, тероризма и права ЛГБТ популације. Разумевање и прихватање ових информација може бити изазовно, али како млади да развију однос према њима уколико им није дозвољено да у школи разговарају о њима? Како ће научити да критички мисле или дебатују на демократски начин, уколико их наставник пре тога није водио кроз тај процес? Разговор о супротностима, расправама и несугласицама има много предности и добити, али их није лако остварити. Између осталог, потребни су вам искусни и обучени наставници, ваљан програм рада и етос школе који то подржава

Садржај из овог приручника је великим делом заснован на приручницима Савета Европ:

Teaching Controversial Issues – developing effective training for teachers and school leaders на следећем линку: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/teaching-controversial-issues-developing-effective-training-for-teachers-and-school-leaders>

Преузимање је могуће на овом линку: <https://rm.coe.int/16806948b6>

Managing Controversy: A Whole-School Training Tool на следећем линку: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/project-1-managing-controversy-a-whole-school-training-tool>

Преузимање је могуће на овом линку: <https://rm.coe.int/16806ecd25>

Контроверзне теме – Тема 1: Контроверза и шта са њом у школи

Питања о контроверзи – шта и где?

Контроверзе или осетљиве теме, односно спорна питања, су много више од свакодневног неслагања или различитог мишљења. Оне изазивају снажне емоције, лоша осећања и поделе међу људима.

Саставни су део живота у демократији и у заједници која цени слободу изражавања, укључујући школе.

Контроверзе варирају у односу на време и место. Променљиве су у обухвату, од локалних до глобалних.

Некада, контроверзе, тј. дуготрајне, аргументоване расправе, могу да настану и у самој школи. На пример, људи не морају да се сложе око:

- садржаја који се учи у школи, као на пример еволуција,
- школским правилима, као што је нпр. шта ученици облаче,
- сарадње школе са локалном самоуправом и какав однос се негује према, нпр. ученицима из популације миграната

Као директор, с правом ћете бити забринути због начина на који се спорна питања решавају у вашој школи – било да је дискусија на часу, дебата у ученичком парламенту или родитељски састанак. Морате бити свесни тога шта ће се десити уколико вам осетљива питања о којима се расправља исклизну из руке и последица које могу утицати на репутацију ваше школе.

Ево шта је важно за вас:

- да разумете ризик 'ношења са' и управљања темама које су контроверзне / осетљиве
- да пратите дешавања за које сматрате да могу постати осетљива
- да научите наставнике како да мудро владају контроверзним питањима

Контроверзне теме – Тема 1: Контроверза и шта са њом у школ

Контроверзне теме - зашто је добро причати о њима?

Примамљиво је избећи осетљиве (контроверзне) теме у школи. Може вам се чинити да ће изношење ових тема створити више непријатних осећања са којима ученици неће знати шта да раде, или да ће бити доста притужби.

То није приступ који негује демократија. **Демократски начин решавања неспоразума и конфликта је разговарати о њима.** Веома је важно имати отворен разговор о овим питањима, у којем се поштују стране. Учење како се то чини је једна од најважнијих лекција које школа може да пружи.

Ево неколико разлога због чега је добро разговарати у школи о спорним (контроверзним) питањима. Која питања су по вама најважнија? Рангирајте их на скали од 1 до 10. Ово можете урадити са својим ученицима, наставницима или родитељима.

1. Развија способност критичког и аналитичког мишљења	
2. Припрема ученике за наредне сусрете са непријатним темама	
3. Даје ученицима прилику да се изразе	
4. Помаже им да дају смисао онима што виде и чују у друштвеним медијима	
5. Излаже ученике ширем разумевању света	
6. Школске лекције чини реалистичнијим и савременим	
7. Чини да се ученици осећају вредним у школи и у друштву	
8. Помаже ученицима да развију поштовање према људима који имају различите погледе и порекло / културу	
9. Наглашава информације које недостају као и лажне вести у друштвеним медијима	
10. Ученицима пружа прилику за развој поверења у себе и самопоуздање	

Ово наравно не значи да је о свим контроверзним темама потребно причати у школи. Ова вежба показује да се разговором о контроверзним темама може много постићи у школи, уколико се сигурно води њихов процес.

Контроверзне теме – Тема 1: Контроверза и шта са њом у школ

Контроверзне теме – о чему желе да разговарају људи у вашој школи?

Један од начина да са озбиљнишћу допрете до потребе људи да причају о тешким темама је да сазнате о чему би волели да разговарају. Ево једног упитника који можете користити у раду са наставницима, ученицима или родитељима. Према њему, теме у вези којих постоје супротстављена мишљења, се могу поделити на три начина – на теме које се придружују предавањима, на теме које чине свакодневни живот у школи и оне које се тичу родитеља. Када имате резултате истраживања, можете преузети наредне кораке у покретању разговора о темама које су се испоставиле као најјургентније.

	Наставници	Ученици	Родитељи
Предавања			
Свакодневни живот у школи			
Родитељи – школа			

Контроверзне теме – Тема 2: Сигурно вођење расправа

Које вештине су потребне наставнику како би водио расправе о осетљивим темама?

Како би могао да изађе на крај са контроверзним / спорним питањима и расправама о осетљивим темама, наставницима је потребан читав распон вештина. Оне у себе укључују:

- како одабрати теме за дискусију
- како сагледати сопствена убеђења и пристрасности
- како одговорити на расистичка, сексистичка и друга понижавајућа етикетирања
- како водити дискусију без заузимања страна
- како оснажити ученике да виде другу страну (погледају ситуацију из другог угла)
- како учити ученике да разговарају са поштовањем
- како превентивно деловати да не дође до узаврелих емоција на часу
- како изаћи на крај ако не постоји стручност у датој теми.

Замолите наставнике да процене своје најслабије вештине у односу на њихове способности да се суочавају са контроверзним темама. Користите ове информације као основу на којој ћете одабрати неке облике **професионалног развоја** када се укажу прилике.

Контроверзне теме – Тема 2: Сигурно вођење расправа

Вођење расправе о осетљивим темама у одељењу – Практичне идеје

Сигурно вођење дискусије о контроверзним / спорним питањима у учионици тражи од наставника широк распон способности. Нудимо вам 4 идеје за увежбавање активности које ће вам помоћи да код својих наставника развијете неке од ових вештина.

1. Како се носити са нечијим убеђењима и пристрасностима?

Дајте наставницима неколико слика са људским лицима (исечених из магазина). Питајте: „Ко је од њих терориста?“ и пустите их да вам објасне процес свог закључивања. Тада им кажите да то није исправан одговор. Убеђења и пристрасности које су наставници изложили се налазе само у њиховим главама. Наставите са питањима о томе да покушају да пронађу (несвесна) убеђења и пристрасности које можда имају у односу на нека спорна питања или осетљиве теме које су се исказале у школи.

2. Како одговорити на расистичка и друга понижавајућа етикетирања?

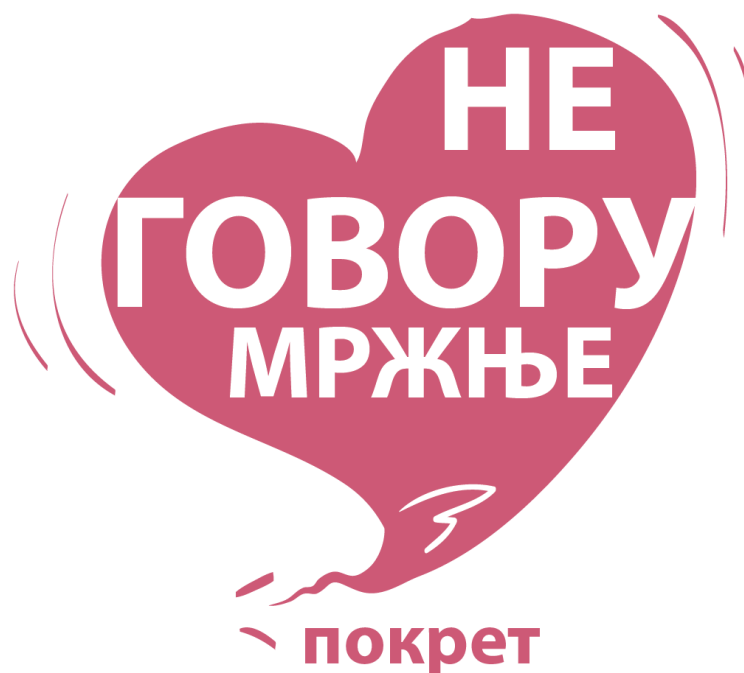
Направите сценарио у којем ученици користе расистички или други понижавајући говор. Замолите наставнике који су подељени у групе да промисле и разговарају о различитим начинима реаговања на то, узимајући у обзир њихове предности и недостатке. У односу на њихове одговоре идите даље и питајте: „Одакле вам идеја за то?“, или „Схватате ли колико би то било болно за неке људе?“ Укажите на то када и на који начин би било прихватљиво да се ученици упознају са ‘говором мржње’.

3. Како оснажити ученике да сагледају ситуацију из другог угла?

Наставници набрајају нека контроверзна питања. Замолите свакога да одабере једно у вези ког се осећа најснажнијим и да покуша да уђе у расправу, али тако да подржава супротну страну. Нека колеге између себе постављају питања у вези ове улоге. Укратко их питајте шта су научили из искуства о таквим погледима и људима који их подржавају. Укажите на то када и на који начин ову вежбу могу да примене у раду са ученицима.

4. Како превентивно деловати да не дође до узаврелих емоција на часу?

Затражите од сваке групе наставника да питања која се односе на лична уверења поставе тако да постану друштвена, пре него персонална. На пример, промените питање „Шта мислиш о радницима мигрантима?“ у „Шта људи мисле о радницима мигрантима?“ Увежбавајте ово са разним примерима. Приметите и разговарајте о ефектима које ова језичка промена може имати на дискусију у школи у ситуацијама у којима би то могло бити корисно.

Контроверзне теме – Тема 2: Сигурно вођење расправа

Managing controversial issues in the classroom – Teacher roles

Као и сви остали, и наставници имају своје личне погледе. Али то не значи нужно да је потребно да их кажу ученицима или да фаворизују ставове других који су у складу са наставниковим. Дакле, чију страну би наставник требало да заузме у расправи у одељењу?

То није питање о заузимању једне или друге стране. Циљ је да се помогне ученицима да науче. Како би им помогли, у наставку се налази **мноштво улога које наставник може имати на часу**. Нудимо шест различитих улога и ситуација у којима их могу применити.

НЕПРИСТРАСНИ ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ

Омогућите сваком ученику да изложи своје виђење, али без коментара.

Користите ову улогу тек када су ученици добро информисани и када је дискусија избалансирана

‘ЂАВОЉИ’ АДВОКАТ

Заузмите супротан став оном који има ученик.

Користите ову улогу када већина ученика има исто мишљење

САВЕЗНИК

Ставите се на страну једног ученика или једне њихове групе.

Користите ову стратегију како бисте подржали слабије ученике или маргинализоване групе.

ЈАВНА ВЛАСТ

Укажите ученицима на званичан став у закону.

Користите овај приступ када се ради о људским правима, јавним политикама школовања или о одлукама владе.

ОНАЈ КОЈИ ОБЈАШЊАВА

Понудите неколико различитих опција и аргумената.

Корисно је у ситуацијама када ученици нису довољно свесни различитих позиција или аргумената који их подржавају.

‘ГРАЂАНИН’

Ову улогу имате када желите да се знају ваши ставови.

Користите ову стратегију када ученици испитују вашу непристрасност.

Контроверзне теме – Тема 3: Осетљиве теме у школском програму

Осетљиве теме у школском програму – Које теме и где се налазе?

Школски програм може бити узрок расправа. Неки наставни предмети су много више ближи томе у односу на друге. Ево неких примера како то изгледа:

- **Историја** – различите верзије историје важе државе
- **Верска настава** – различити погледи на морал и религијске истине
- **Здравствено васпитање** – различити ставови који се тичу сексуалности и моралног понашања
- **Грађанско васпитање** – различито виђење политиких програма и идеологија
- **Књижевност** – различити погледи на морал и друштвене вредности које су исказане у делима
- **Природне науке** – различити погледи на примену науке и сукоб са религијом.

Како сте на месту директора, важно је да будете свесни да ће у вашој школи можда бити извесног или снажног неслагања са начином који је ваше школа одабрала у вези извесних наставних предмета, нпр. са верзијом која се користи на часовима историје или са одабиром извесних књига из књижевности.

Школски програм је најчешће прописан и немате могућности за његовом променом. Стога, уколико постоји забринутост да неслагање измакне контроли, можда ћете ситуацију решити тако што ћете дати јавну изјаву о томе, како бисте ублажили страх у вези начина на који ваша школа решава извесна питања.

Дугорочно гледано, најбоље би било да наставници ваше школе буду свесни да у њиховом наставном предмету постоје потенцијали за контроверзу и да имају вештине којима ће смањити потенцијалну ескалацију сукоба мишљења.

Контроверзне теме – Тема 3: Осетљиве теме у школском програму

Осетљиве теме у школском програму – Стварање прилика за разговор

Док су неки наставни предмети много ближи контроверзи у односу на остале, у сваком од њих постоје прилике за разговор о спорним питањима, ако знате где да их тражите. Разговори са ученицима на часу о овим питањима ће, не само допринети демократском образовању, већ ће остварити и потпуније разумевање самог предмета.

Могуће је да наставници неће увек препознати да овакве прилике постоје. Стога користите **ове две активности** како бисте помогли својим колегама да пронађу неке могућности.

1. УКЉУЧИТИ У НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ

Формирајте више група наставника, али тако да сваку чине наставници различитих предмета. Замолите их да се на брзину сете примера тема које су извор несугласица у вашој школи, заједници или друштву. Пронађите оне које су обухваћене неким наставним предметом и оставите их по страни. Замолите све групе да се фокусирају на преостала питања и да их рангирају према ономе што перципирају да је битно за живот и образовање ученика. Групе тада бирају најважнија питања и покушавају да их повежу са садржајем наставних предмета који се похађају у вашој школи. Упоредите резултате свих група и питајте наставнике како би могли ове теме укључити у садржај свог предмета.

2. БРЗИ СУСРЕТИ ИЗМЕЂУ ПРЕДМЕТА

Наместите учионицу тако да са једне стране стола стоје три столице, исто толико са друге, тако да су окренуте једне према другима. Поделите наставнике у групе по шест, али тако да ниједна група нема више од два наставника који предају исти наставни предмет. Сваку групу поделите на три пара, тако да су оба наставника у пару окренута једно према другом. Замолите их да пронађу теме које су се испоставиле као контроверзне у њиховим наставним предметима. На сваких пар минута ротирајте једно место за столом и понављајте процес. Парови би требало да запишу своје сугестије како би о њима касније разговарали у целој групи.

Контроверзне теме – Тема 3: Осетљиве теме у школском програму

Осетљиве теме у школском програму – вођена дискусија

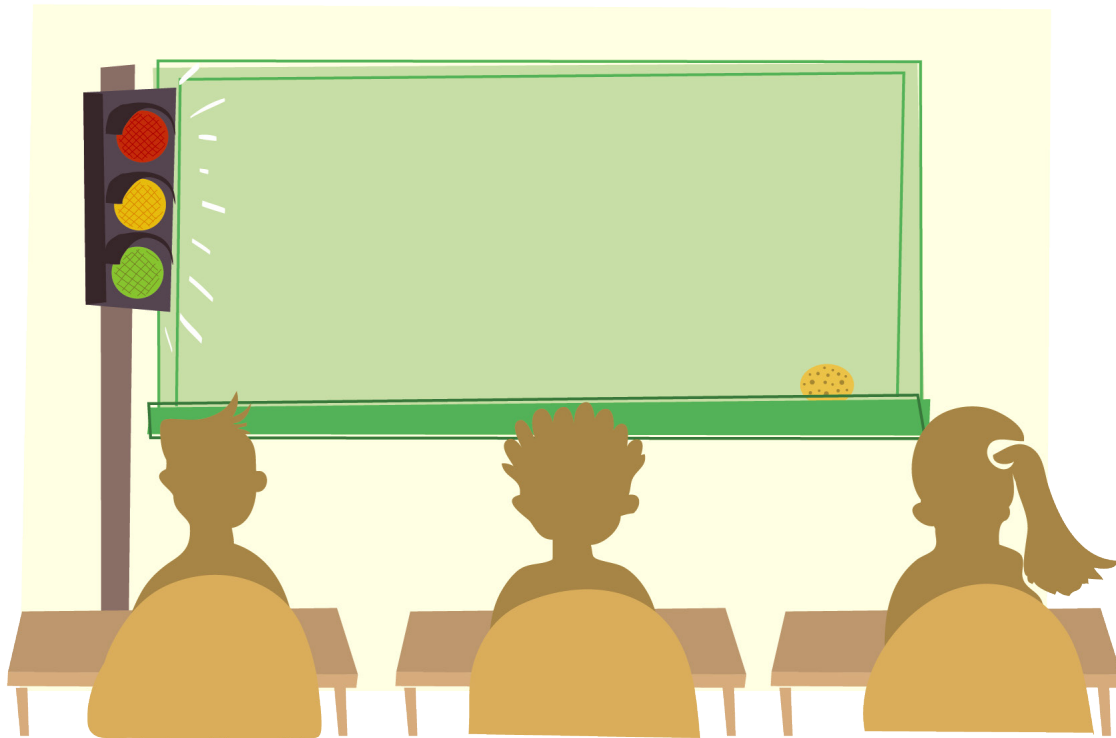
Како на часовима започињете са дискусијом на осетљиве теме? Најчешће је довољно да замолите ученике да се поделе у две групе и расправљају о томе. То није довољно, јер неке теме нису једнако сложене или у вези неких ученици немају довољно информација.

СЛАЖЕМ СЕ, НЕ СЛАЖЕМ СЕ, НЕ ЗНАМ

На једном зиду учионице напишите СЛАЖЕМ СЕ, на другом НЕ СЛАЖЕМ СЕ и на трећем НЕ ЗНАМ. Прочитајте наглас неке тврдње попут „Погрешно је јести месо“. Замолите ученике да оду до зида чији напис највише одговара њиховом мишљењу. Поређајте столице дуж три зида са написима, тако да ученици седе окренути ка учионици. СЛАЖЕМ СЕ и НЕ СЛАЖЕМ СЕ би требало да седе тако да су једни наспрам других, док је НЕ ЗНАМ између. Дајте ученицима прилику да искажу своје мишљење и став, да разговарају о томе, да чекају свој ред и то по следећим правилима:

- СЛАЖЕМ СЕ аргументују своје мишљење и став ученицима који су код НЕ СЛАЖЕМ СЕ.
- НЕ СЛАЖЕМ СЕ аргументују своје мишљење и став ученицима који су код СЛАЖЕМ СЕ.
- СЛАЖЕМ СЕ и НЕ СЛАЖЕМ СЕ између себе размењују ставове и мишљења.
- НЕ ЗНАМ на крају исказују своје мишљење – сигурно су збуњени – и могу да питају шта желе СЛАЖЕМ СЕ и НЕ СЛАЖЕМ СЕ.
- СЛАЖЕМ СЕ, НЕ СЛАЖЕМ СЕ и НЕ ЗНАМ размењују своја мишљења и питања.

Ова врста активности тражи најмање 90 минута, можда и више. Како бисте проверили разумевање тврдње и става, можда ћете пожелети да питате ученике да поново сагледају своје мишљење на конкретну тврдњу након вежбе, да укажу на најистакнутије такче у расправи или да размисле како детаљније да истраже то питање.

Контроверзне теме – Тема 4: Контроверзне теме и култура школе

Контроверзне теме и култура школе – Да ли је сигурно за причу?

Као директор школе, сигурно ћете постати свесни тога да квалитет свакодневног живота у школи и култура школе могу направити разлику у томе колико успешно ученици уче и напредују. То је такође једна од осетљивих тема. Неким наставницима, ученицима, па и родитељима, може бити непријатно и забрињавајуће да говоре о сложеним, вишеструким проблемима. Баш због тога је важно створити културу школе у којој се свако осећа довољно слободан да **може отворено да прича о осетљивим темама без страха од критицизма**.

Подржавајућа култура школе

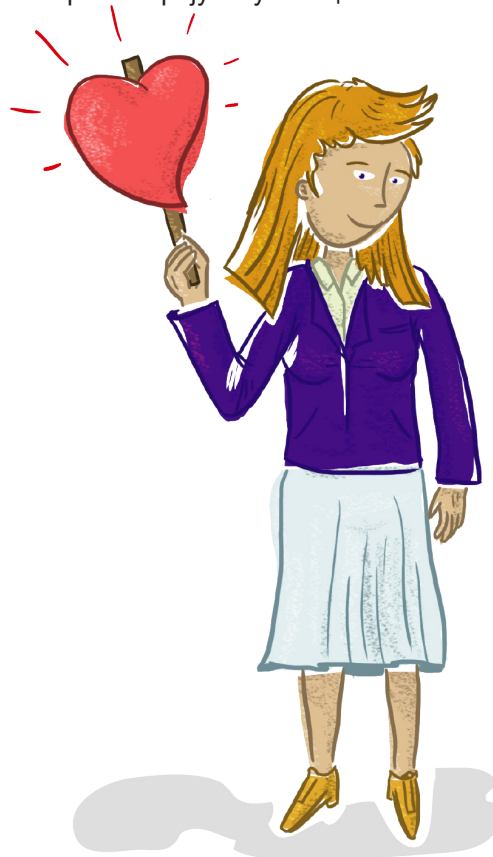
Који су елементи такве културе? Културе која ће радо подржати разговор о вишеструко сложеним темама је она која је:

- **сигурна** – без вршњачког насиља, погрдних имена и застрашивања.
- **отворена** – свако је препознат као индивидуа и осећа се као део школске заједнице.
- **отворена** – слобода стварања, испробавања и изражавања идеја.
- **инклузивна** – свако је способен да учествује у школским активностима на истим основама.
- **у којој се поштују права** – поштује се свако људско право, посебно право на изражавање мишљења, на верску и религијску припадност и право на заштиту од понижавајућег понашања.
- **демократична** – свако има право гласа.

Политика школе и правила понашања

Уколико успоставите политику школе која ће неговати одређена правила понашања, на дугорочном плану радите на успостављању културе која вам је потребна. Ово се односи на правила везана за понашање у школи и око ње, као и на правила која наставници постављају на часу у току разговора.

Постоје ли неке контроверзне области везане за живот које су преовладале у култури школе и које спречавају наставнике да о њима разговарају са ученицима? Ако постоје, које су и због чега су ту?

Контровверзне теме – Тема 4: Контровверзне теме и култура школе

Controversial issues and school culture – Rate your school

До које мере преовлађујући етос и култура школе оснажује људе да разговарају осетљивим темама? Један од начина којим се може сазнати о отворености школе за овакве разговоре је истраживање о ставовима. Како би стекли праву слику, важно је укључити родитеље, као и ученике и наставнике.

Ево неких основних питања која се могу поставити поменутиим субјектима:

СТАВОВИ О КУЛТУРИ ШКОЛЕ – ИСТРАЖИВАЊЕ

У овој школи:

1. Како се други односе према вама?
2. Колико се осећате сигурно у школи?
3. Знате ли коме треба да се обратите када настане проблем?
4. Према вашем мишљењу, колико вас други чују?
5. Које могућности имате на располагању да бисте исказали своје мишљење?
6. Колико често имате прилику да разговарате и поделите своја мишљења са другима у школи?
7. Имате ли право гласа у школи?
8. Колико се, по вашем мишљењу, уклапају ученици из различитих култура и националности?
9. Колико је школа отворена за ученике са сметњама у развоју и тешкоћама у функционисању, за све који су различитог пола или сексуалне оријентације, или особама из различитих етничких и верских група?

Контроверзне теме – Тема 4: Контроверзне теме и култура школе

Контроверзне теме и култура школе – нека се чује глас ученика

Веома је тешко ученицима да учествују у разговорима на осетљиве теме, посебно ако нису навикли јавно да говоре у школи. Повременим давањем могућности да говоре у одељењу, пружа им се могућност да се навикну да говоре пред другима. То им помаже у стицању поверења у себе приликом говора у јавности и у развоју вештина у овом процесу.

Веома је важно да ученици чују друге ученике и да се поштују њихова мишљења.

Један од начина који вашим наставницима може помоћи како би узели у обзир и глас ученика, је **чеклиста** за планирање наставе. Након неког времена како је буду користили, наставници ће наставити да је примењују готово аутоматски. Чеклисту можете користити и за вредновање наставе и рада на часу.

Ево један пример:

ЕКЛИСТА ЗА УЧЕНИЧКИ ГЛАС

Да ли је на овом часу било прилике за ученике да:

Поставе питања?
Изразе своје мишљење
Разговарају са другима?
Предложе нешто практично?
Гласају?

